

กระบวนการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*
COMMUNITY DEVELOPMENT PROCESS TOWARDS THE PHILOSOPHY OF
SUFFICIENCY ECONOMY

รัชชานนท์ สมบูรณ์ชัย, ภาณุดิษฐ์ นายพันธ์, ปรมินทร์ นาระทะ
Ratchanon Somboonchai, Phanit Nakayan, Porramin Narata
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University
Corresponding Author E-mail: boonchai_26@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพบริบทของบ้านแม่สุนน้อย ตำบลแม่สุน อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ ที่เอื้อต่อการพัฒนา 2. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านแม่สุนน้อย ตำบลแม่สุน อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ และ 3. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านแม่สุนน้อย ตำบลแม่สุน อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ ใช้กลุ่มตัวอย่างบ้านแม่สุนน้อย จำนวน 204 คน โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นเครื่องมือในการวิจัย และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์จำแนกเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1. บ้านแม่สุนน้อยมีทุนของชุมชนประกอบด้วยทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและทุนทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนา ประชากรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมีอายุเฉลี่ย 55 ปี ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพหลัก มีรายได้สม่ำเสมอแต่ไม่เพียงพอในการเหลือเก็บ 2. ด้านความรู้ความเข้าใจตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า อยู่ในระดับมาก โดยที่ด้านคุณธรรมมีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด มีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทดแทนเทคโนโลยีสมัยใหม่ และมีการปลูกพืชไว้บริโภคในครัวเรือน 3. กระบวนการพัฒนาชุมชนพบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยจุดเริ่มต้นจากปัญหาของชุมชนและปัญหาด้านเศรษฐกิจ โดยมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้

คำสำคัญ: ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง; การพัฒนาชุมชน; การพึ่งพาตนเอง

Abstract

The objectives of this research were as follows: 1. To examine the context of Mae Suan Noi village, Mae Suan Sub-district, Fang District, Chiang Mai Province, which supports development. 2. To study the knowledge and understanding according to the sufficiency economy philosophy of the people in Mae Suan Noi village. 3. To study the community development process towards becoming a self-reliant economy in Mae Suan Noi village. The research used a sample group from Mae Suan Noi village, consisting of 204 individuals, and employed questionnaires and in-depth interviews as research tools. Data were analyzed using descriptive statistics, content analysis, and content categorization analysis. The research findings revealed the following results: 1. Mae Suan Noi village possessed community capital, including social capital, resource and environmental capital, and cultural capital that contributed to its development. The majority of the population were females with an average age of 55 years, engaged primarily in agriculture as their main occupation. While they had a stable income, it was not sufficient for savings. 2. Regarding knowledge and understanding according to the sufficiency economy philosophy, the results showed a high level of knowledge and understanding, with the highest average score in the moral aspect. Local wisdom was applied in place of modern technology, and households grew crops for consumption. 3. The community development process indicated that community members were moderately involved in community development activities, which began with addressing the issue of community waste and economic challenges. Government agencies played a role in promoting and supporting learning.

Keywords: Sufficiency economy philosophy; Community development; Self-reliance

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้มีพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้เมื่อปี 2517 ว่า ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น เริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือ ความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อนด้วยวิธีการที่ประหยัดระมัดระวังแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอสมควรแล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความจริงขั้นสูงขึ้นไป การถือหลักที่จะส่งเสริม

ความเจริญให้ค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับ ด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง และประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลวและเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยได้เกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ จึงได้มีการหยิบยกคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง ขึ้นกล่าวถึงกันอีกครั้ง จนในปี พ.ศ. 2542 ได้พระราชทานบทความเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศรวมถึงเป็นแนวทางให้ประชาชนทั่วไปได้นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตอีกด้วย (สุขสรรค์ กันตะบุตร, 2561)

ในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่คนในชุมชนต้องการนั้นคือ การอยู่ดี กินดี มีสุข โดยการพึ่งพาตนเอง ซึ่งจากสถานการณ์วิกฤติทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในอดีต ได้มีการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้คนในสังคมได้นำไปปฏิบัติทั้งระดับครัวเรือน และชุมชนและเห็นผลเชิงประจักษ์ได้เป็นอย่างดี ต่อมาชุมชนต่าง ๆ ได้หาแนวทางในการพัฒนาชุมชนของตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงผ่านกระบวนการทำแผน และเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ร่วมกันคิด ร่วมกันเรียนรู้ถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งเป็นกลไกของการพัฒนาที่มีเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาเพื่อให้เกิดคุณภาพของคน คุณธรรมและความสุข เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง อย่างไรก็ตามการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องมากมาย เช่น ภาวะผู้นำของชุมชนนั้น ๆ กระบวนการขับเคลื่อน ทุนของชุมชน รวมถึงระบบและกลไกของชุมชน เป็นต้น ส่วนหนึ่งประสบความสำเร็จ แต่มีอีกหลายชุมชนต่างพยายามขับเคลื่อนชุมชนของตนเองแต่ยังไม่สามารถนำไปสู่เป้าหมายนั้นได้

บ้านแม่สุนน้อย ตำบลแม่สุน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอีกหนึ่งชุมชนที่ได้ผ่านวิกฤติปัญหาต่าง ๆ มากมายจนในที่สุดประสบความสำเร็จการพัฒนาชุมชนตามแนวทางการพึ่งพาตนเอง และได้รับรางวัลหมู่บ้านดีเด่น (บ้านสวยเมืองสุข) ระดับภาคเหนือตอนบนประจำปี 2561 ที่เริ่มต้นจากการจัดการขยะชุมชนต่อมาได้มีการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้เหมาะสม จึงเกิดประเด็นโจทย์ของกระบวนการพัฒนาเพื่อนำไปสู่การเป็นต้นแบบในการถ่ายทอดและขับเคลื่อนชุมชนอื่นให้เกิดความยั่งยืนของการพัฒนา ดังที่นิสรา ใจชื่อ (2559) กล่าวว่าปัญหาอุปสรรคการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงคือ ขาดการจัดการความรู้ที่เป็นรูปธรรม ควรรวบรวมจัดเก็บองค์ความรู้ต่าง ๆ และถ่ายทอดต่อไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อประโยชน์ในการใช้องค์ความรู้พัฒนาชุมชน

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการพึ่งพาตนเอง ทฤษฎีการมีส่วนร่วม ทฤษฎีการเรียนรู้และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ให้เห็นถึงแนวทางการดำรงชีวิตอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ในการพัฒนาและบริหารตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศให้ดำเนินไปอย่างรอบคอบ รู้จักความพอเพียงและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมในขณะเดียวกันพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันยุคโลกาภิวัตน์ โดยปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมกันและ 2 เงื่อนไข คือความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัว และเงื่อนไขความรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง โดยเป็นความรู้จากประสบการณ์ และเงื่อนไขคุณธรรม ได้แก่ ความอดทน ขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์ทุกอย่างต้องลงมือกระทำโดยอาศัยความเพียรจึงจะเห็นผลของความสำเร็จ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2547)

แนวความคิดที่พึ่งพาตนเองของมูลนิธิชัยพัฒนา (2564) ได้กล่าวว่า การพึ่งพาตนเองของเกษตรกรตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นการส่งเสริมชุมชนหรือการพัฒนาชนบทที่ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้ของคนในชนบทเป็นหลัก ทั้งการพัฒนาอาชีพและส่งเสริมการเกษตรให้เกษตรกรดำรงชีพอย่างปึกแผ่น วิธีการพัฒนาไม่ใช้วิธีการสั่งการให้เกษตรกรปฏิบัติ เพราะไม่สามารถทำให้คนเหล่านั้นพึ่งพาตนเองได้ แต่บอกให้พึ่งหากชอบใจให้นำไปปฏิบัติด้วยตนเอง ควรช่วยเหลือตัวเองเป็นเบื้องต้นก่อนแล้วจึงแสวงหาความร่วมมือ ใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ใช้หลักประชาธิปไตย ยึดหลักสภาพของท้องถิ่นเป็นแนวทางในการดำเนินงานทั้งสภาพแวดล้อม ทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่นให้เหมาะสมกับตนเอง และวิธีการพัฒนาให้เกิดการพึ่งพาตนเองต้องค่อย ๆ กระทำตามลำดับขั้นไปไม่ควรรีบเร่งเพราะจะเกิดความเสียหายได้ ส่วนทฤษฎีการมีส่วนร่วมนั้นเป็นลักษณะของการทำงานของคนจำนวนมาก การพัฒนาชุมชนหากมีการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงออกการมีส่วนร่วมจะช่วยทำให้เกิดความเป็นเจ้าของ ยินยอมปฏิบัติตามรวมถึงยอมรับข้อตกลงด้วยความสมัครใจเต็มใจและสบายใจ (วันชัย วัฒนศัพท์, 2553) โดยพื้นฐานของการมีส่วนร่วมจะให้ความสำคัญที่คนไม่น้อยไปกว่าเทคโนโลยี ควรคิดว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีความคิด ศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันตั้งแต่เกิด มีภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของตนเองในระดับหนึ่ง มีความสามารถในการพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นได้ถ้าได้รับโอกาสที่จะร่วมคิด ร่วมเข้าใจและร่วมจัดการเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม (นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2546) ทฤษฎีการเรียนรู้ (Bloom, 1956) จำแนกออกเป็นด้านพุทธิพิสัย (cognitive domain) ประกอบด้วย 6 ระดับคือ ความรู้ความจำ เป็นการรับรู้และระลึกถึงสิ่งนั้นได้เมื่อต้องการ ความเข้าใจ เป็นการจับในความสำคัญของสื่อการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ โดยนำประสบการณ์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ การวิเคราะห์ เป็นการมองเห็นถึงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน ซึ่งแตกต่างกันไปของแต่ละคน การสังเคราะห์ เป็นความสามารถในการผสมผสานส่วนย่อย ๆ ให้เป็นเรื่องเดียวกันอย่างเป็นระบบ และการประเมินค่า เป็นความสามารถในการสรุปเกี่ยวกับคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ออกมาในรูปของคุณธรรมอย่างมีกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมด้านทักษะพิสัย (psychomotor domain) เป็นความสามารถที่แสดงออกในการปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่ว ชำนาญงาน และด้านจิตพิสัย (affective domain) เป็นพฤติกรรมด้านจิตใจ ค่านิยมความรู้สึก ทศนคติ ความเชื่อ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นในทันที เกิดจากการเรียนรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้องสิ่งดึงดูดใจทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนไปใน

แนวทางที่พึงประสงค์ได้ อีกทั้งยุทธการ จินะคำปา และศิวัรักษ์ ศิวารมย์ (2560) ได้วิจัยถึงกระบวนการพัฒนาต้นแบบชุมชนบริหารจัดการตนเอง พบว่า กระบวนการพัฒนาชุมชน ชุมชนต้องมีเป้าหมาย มีทิศทางในการพัฒนาให้ชุมชนยั่งยืนไปสู่คนรุ่นหลัง มีระบบฐานข้อมูลเพื่อการวางแผนและกำหนดวิธีการพัฒนาจนเกิดแผนพัฒนาชุมชนของตนเองที่ครอบคลุมด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการวางแผนดำเนินงาน ติดตาม ตรวจสอบอย่างเป็นรูปธรรม คนในชุมชนมีความเป็นเจ้าของ มีกฎกติการ่วมกัน มีความผูกพัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ วิภาวี กฤษณะภุต (2561) ได้ศึกษาถึงสภาพการ พัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดขอนแก่น พบว่าการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้องอาศัยทุนของชุมชน ได้แก่ ทุนทางสังคม ทุนทางชีวภาพและทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ โดยเฉพาะความโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันในลักษณะพื้นฐานของสังคมชนบท นอกจากนี้การปฏิบัติตามแนวทาง เช่น การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ การประหยัด การเรียนรู้ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สุขสันต์ อิทธิวิทยาวัทย (2559) ได้ศึกษาแนวคิดและการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย พบว่า กลุ่มเกษตรกรจะเป็นผู้ที่แสดงให้เห็นถึงความรู้ ความเข้าใจในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านการศึกษาอย่างจริงจังจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ และลงมือปฏิบัติจริง ส่วนการประยุกต์ใช้ในระดับชุมชนนั้นผู้นำชุมชนถือได้ว่าเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ประสบความสำเร็จ โดยผู้นำต้องกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงและทำให้เห็นเป็นตัวอย่างก่อน และชุมชนเองเริ่มต้นทำในสิ่งที่ชุมชนถนัดและมีความรู้อยู่แล้ว พร้อมกับการนำภูมิปัญญาดั้งเดิมในชุมชนกลับมาศึกษาและปรับใช้ใหม่ แลกเปลี่ยนความรู้กัน แก้ไขปัญหาาร่วมกัน

ดังนั้นการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชุมชนแต่ละแห่งจะต้องมีการเรียนรู้ให้เกิดความเข้าใจต่อปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก่อน และนำองค์ความรู้เหล่านั้นไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น ๆ โดยอาศัยกระบวนการของการมีส่วนร่วมภาวะผู้นำทั้งนี้การประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยระยะเวลา ผ่านการลงมือปฏิบัติโดยเริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ เพื่อให้ชุมชนของตนเองเป็นชุมชนพึ่งพาตนเอง

ผู้วิจัยจึงได้มีคำถามของการวิจัยว่าสภาพบริบทของชุมชนควรเป็นอย่างไรที่จะเอื้อต่อการพัฒนาชุมชนให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงประชาชนในชุมชนนั้น ๆ มีความรู้และความเข้าใจตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากน้อยเพียงใด แล้วนำไปสู่การการปฏิบัติผ่านกระบวนการพัฒนาชุมชนของตนเองให้เป็นหมู่บ้านพึ่งพาตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพบริบทของบ้านแม่สุนน้อย ตำบลแม่สุน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ที่เอื้อต่อการพัฒนา
2. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านแม่สุนน้อย ตำบลแม่สุน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านแม่สุนน้อย ตำบลแม่สุน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมผสานประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ดำเนินการวิจัยคือ บ้านแม่สุนน้อย ตำบลแม่สุน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ศึกษา คือ ประชาชนครัวเรือนของบ้านแม่สุนน้อย จำนวน 365 ครัวเรือน โดยผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่ 1 เพื่อศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สุ่มกลุ่มตัวอย่างตัวแทนครัวเรือน จำนวน 204 คน โดยการสุ่มอย่างง่ายด้วยสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1967) กลุ่มที่ 2 เพื่อศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 จำนวน 10 คน โดยการการเลือกแบบเจาะจง กับกลุ่มผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่ม ประชาชนชุมชน เป็นต้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เชิงลึก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิจากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นในการรวบรวมข้อมูลด้านความรู้ความเข้าใจและข้อมูลพื้นฐานทั่วไปและการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อรวบรวมประเด็นกระบวนการพัฒนาชุมชนตามที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ประกอบด้วยข้อมูลจากเอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เช่น ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

1. สภาพบริบทของบ้านแม่สุนน้อย เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่ได้ตั้งถิ่นฐานมากกว่า 200 ปี โดยแรกเริ่มมีการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าเพื่อทำไร่ ต่อมามีการสร้างโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และมีการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้มีความอุดมสมบูรณ์ เริ่มต้นจากหมู่บ้านที่มีความยากจนสู่การพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านพึ่งพาตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนรวมถึงความร่วมมือของประชาชนในหมู่บ้าน จากนั้นจึงได้มีการพัฒนาโดยการจัดการธนาคารขยะในชุมชนตามโครงการปลอดขยะ (zero waste) ต่อมาได้พัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบจนได้รับรางวัลชนะเลิศ บ้านสวยเมืองสุข ในปี 2561 หมู่บ้านแม่สุนน้อยมีทุนทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบไปด้วยอ่างเก็บน้ำแม่สุน และอ่างเก็บน้ำโป่งน้ำดั่ง รวมถึงมีวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิม มีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลายจนเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่ง ประชาชนในหมู่บ้านมีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานพบว่าประชาชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 58.82 มีอายุเฉลี่ย 55 ปีส่วนใหญ่เป็นวัยทำงาน ร้อยละ 51.96 รองลงมาเป็นผู้สูงอายุ ร้อยละ 46.08 มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 57.48 ประชาชนส่วนใหญ่เป็นคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนมาตั้งแต่เกิด อาชีพส่วนใหญ่คือ เกษตรกรรม

2. ด้านความรู้ความเข้าใจและการประยุกต์ใช้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในระดับมาก ด้วยค่าเฉลี่ย 3.53 ทั้งนี้พบว่าด้านคุณธรรมมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ด้วยค่าเฉลี่ย 3.74 ในประเด็นของการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ บนพื้นฐานของความซื่อสัตย์ มีความขยัน อดทนและมีความเพียร รวมถึงการดำเนินกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลอื่นสังคมและสิ่งแวดล้อม รองลงมาพบว่าด้านความมีเหตุผล และด้านความพอประมาณ ระดับมาก ด้วยค่าเฉลี่ย 3.54 และค่าเฉลี่ย 3.53 ตามลำดับ ด้านความมีเหตุผล ประเด็นที่น่าสนใจคือ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยพิจารณาบนพื้นฐานของเหตุผลและคำนึงถึงผลของการกระทำนั้นอย่างรอบคอบส่วนด้านความรู้ อยู่ในระดับปานกลาง ด้วยค่าเฉลี่ย 3.47 ด้านการมีภูมิคุ้มกัน ระดับปานกลาง ด้วยค่าเฉลี่ย 3.36 การประยุกต์ใช้หรือการนำไปใช้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำแนกตาม 6 ด้าน พบว่าดังนี้ 1) ด้านจิตใจ มีการปฏิบัติมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 97.06 เป็นการปฏิบัติตามหลักศาสนาโดยเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาของชุมชนทุกครั้ง 2) ด้านสังคม มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของชุมชน ร้อยละ 51.96 ได้แก่ การเข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันชุมชนและการร่วมออกกฎระเบียบของสมาชิกในชุมชน 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ส่วนใหญ่มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและประหยัด ร้อยละ 91.67 มีการใช้สารอินทรีย์และสารชีวภาพในการทำการเกษตร มีการคัดแยกขยะในชุมชน รวมถึงการรักษาแม่น้ำลำคลองให้มีความสะอาดอยู่เสมอ ร้อยละ 86.27 4) ด้านเทคโนโลยี พบว่ามีการสร้างเครื่องมือใช้เองตามภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อทดแทนเทคโนโลยี

สมัยใหม่ หรือการประยุกต์ให้เหมาะสมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีการใช้พลังงานทดแทน และการประหยัดไฟฟ้า น้ำประปาของชุมชน 5) ด้านเศรษฐกิจ มีการปลูกผักสวนครัวไว้บริโภคภายในครัวเรือนในพื้นที่ว่างในบริเวณบ้าน โดยปลอดจากสารเคมีต่าง ๆ มีการจัดการกับขยะที่ทิ้งแล้วนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การนำมารีไซเคิล หรือนำไปเป็นปุ๋ยหมักพืชผัก เป็นต้น และ 6) ด้านวัฒนธรรม ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แต่พบว่ายังขาดการถ่ายทอดการนำภูมิปัญญาให้กับคนรุ่นใหม่

3. ด้านกระบวนการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า บ้านแม่สุนน้อยเริ่มต้นกระบวนการพัฒนาเกิดจากปัญหาขยะในชุมชนที่มีจำนวนมากจนไม่สามารถจัดการขยะได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ภาพลักษณ์และสิ่งแวดล้อมในชุมชน จึงเกิดการระเบิดจากข้างในของชุมชน โดยการบริหารจัดการขยะ ได้แก่ การนำมาทำปุ๋ยหมัก การนำมารีไซเคิล รวมถึงการคัดแยกเพื่อจำหน่ายและสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน จนในที่สุดจึงได้มีการจัดตั้งธนาคารขยะของชุมชน ซึ่งในระยะเริ่มต้นยังไม่ประสบความสำเร็จจนใช้ระยะเวลาเกือบ 2 ปี จึงได้เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านปลอดขยะ (zero waste) ทำให้ชุมชนมีการจัดการขยะที่ดีขึ้น รวมถึงมีกฎระเบียบของชุมชน ส่งผลทำให้ขยะในชุมชนลดลง มีความสะอาด เป็นชุมชนน่าอยู่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวและโฮมสเตย์และได้รับรางวัลบ้านสวยเมืองสุพรรณระดับภาคเหนือตอนบนในปี พ.ศ. 2561 นอกจากนี้ชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาของชุมชนร่วมกันพบว่าอาชีพทางการเกษตรมีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ได้แก่ ส้ม กระเทียม หอมหัวใหญ่ และมีการใช้สารเคมีทางการเกษตร ส่งผลทำให้ต้นทุนการผลิตที่สูง เกษตรกรขาดทุน มีหนี้สิน ปัญหาสุขภาพ หน่วยงานราชการ โดยกรมพัฒนาชุมชนจึงได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ชุมชนได้นำไปปฏิบัติ โดยเริ่มต้นศึกษาดูงาน เรียนรู้ร่วมกันในชุมชน เปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้ามาช่วยบริหารจัดการ จนในที่สุดสามารถดำเนินการให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง 2 ระดับ คือ ระดับพื้นฐาน (dependent) ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และระดับก้าวหน้าหรือระดับกลุ่ม (independent) มีการบริหารจัดการภายในอย่างเป็นระบบ แต่ยังไม่ถึงระดับเครือข่าย (inter independent)

ในการศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านแม่สุนน้อย ได้มีการนำหลักของการมีส่วนร่วมเข้ามาเป็นองค์ประกอบ พบว่า ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ด้านการวางแผนการดำเนินงาน ด้านการดำเนินงานร่วม และด้านการรับผลประโยชน์ร่วม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาวิจัยพบว่าบ้านแม่สุนน้อยเหตุเริ่มต้นจากจำนวนประชากรที่มีจำนวนมากจึงส่งผลต่อสภาพปัญหาด้านการจัดการขยะของชุมชน แต่ด้วยชุมชนมีผู้นำที่เข้มแข็ง ประชาชนมีความร่วมมือที่ดี ตลอดจนมีหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาช่วยในการพัฒนาชุมชน จึงทำให้การดำเนินโครงการต่าง ๆ ของชุมชนประสบความสำเร็จ ประกอบกับบ้านแม่สุน

น้อยมีความได้เปรียบเชิงพื้นที่ ที่มีสภาพแวดล้อมและทุนต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง อาทิเช่น ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เหมาะแก่การประกอบอาชีพทางการเกษตร รวมถึงการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงทำให้การพัฒนาหมู่บ้านประสบความสำเร็จได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับวิภาวี ฤกษ์นะภุติ (2561) ที่กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ พื้นฐานการดำเนินชีวิตภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่อาศัยทุนของชุมชน ได้แก่ ทุนทางสังคม ทุนทางชีวภาพ และทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ รวมถึงการมีความโอ้อ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน อันเป็นลักษณะพื้นฐานของสังคมชนบทเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนา

2. การศึกษาความรู้ความเข้าใจและการประยุกต์ใช้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า ด้านจิตใจเป็นการปฏิบัติตามหลักศาสนา โดยคนส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่ชุมชนจัดขึ้นทุกครั้ง มีความขยัน อดทน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก มีความซื่อสัตย์สุจริตในการทำงานร่วมกัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขต่าง ๆ การเข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญต่อการยอมรับร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับจำนงค์ อดิวัฒน์สิทธิ์ (2558) คุณค่าของชุมชนที่สำคัญก็คือ ชุมชนนั้นเป็นรากฐานความมั่นคงของประเทศจึงจำเป็นต้องรักษาคุณค่าทางประเพณีวัฒนธรรม อุปนิสัยอันดีงามของชุมชน ความอ่อนโยน ความมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเคารพซึ่งกันและกัน ความซื่อสัตย์ ความกตัญญูซึ่งเป็นคุณลักษณะทางสังคมและทางจิตใจ ที่ดีงามของชุมชนให้คงอยู่อย่างมั่นคงและยั่งยืนในด้านการปฏิบัติของครัวเรือนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและประหยัด ไม่ทำลายทรัพยากรป่าไม้ ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจึงส่งผลที่ดีต่อชุมชนให้มีความยั่งยืน และสามารถต่อยอดการพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวและโฮมสเตย์ สร้างรายได้ให้กับชุมชน ญัฐพัชร มณีโรจน์ (2560) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน และส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากร โดยเฉพาะทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นที่ชุมชนร่วมมือกันอนุรักษ์ไว้ และช่วยกระจายรายได้สู่ชุมชนเจ้าของแหล่งทรัพยากร

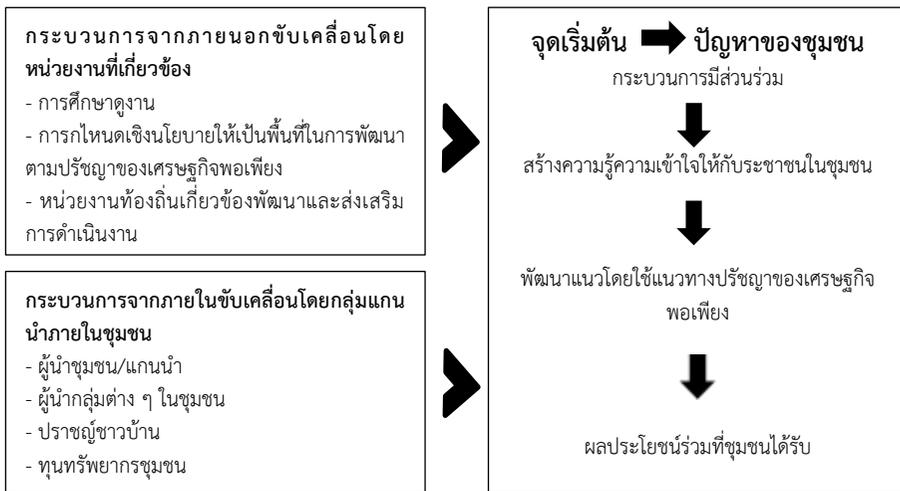
3. กระบวนการพัฒนาชุมชนบ้านแม่สุนน้อย เป็นการเริ่มต้นจากสภาพปัญหาขยะที่เกิดขึ้นของชุมชน การเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน จึงทำให้นำไปสู่การบริหารจัดการขยะ ออกกฎระเบียบร่วมกันและประสบความสำเร็จทำให้หมู่บ้านมีความสะอาด มีความน่าอยู่ สร้างสุขอนามัยที่ดีแก่คนในชุมชน และสร้างรายได้อีกช่องทางหนึ่งให้กับคนในชุมชน จนได้รับรางวัลหมู่บ้านปลอดขยะ นอกจากนี้กระบวนการพัฒนาหมู่บ้านแม่สุนน้อยให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ความสำคัญของบทบาทหน่วยงานภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่นำไปชุมชนไปสู่การเรียนรู้ต่าง ๆ สอดคล้องกับจำรัส โคตะยนต์ (2554) พบว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ส่งผลต่อความสำเร็จการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่นำไปสู่การเรียนรู้จากต้นแบบความสำเร็จ การมีบทเรียนจากวิกฤติ สามารถเป็นตัว

สนับสนุนในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ทุกระดับ นอกจากนี้กระบวนการพัฒนาชุมชนโดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วม

องค์ความรู้จากการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำให้ค้นพบองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยตามภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ดังภาพที่ 1 แสดงให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาชุมชนพึ่งพาตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกเป็นกลไกในการขับเคลื่อน โดยปัญหาของชุมชนจะเป็นตัวเร่งให้คนในชุมชนตระหนักที่จะแก้ไขปัญหาด้วยกัน โดยที่ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ในการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหา สิ่งสำคัญที่สุดคือ การสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนก่อน สุดท้ายสิ่งที่เห็นเชิงประจักษ์คือ การได้รับผลประโยชน์ร่วมของการพัฒนาร่วมกันทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้สิ่งที่จำเป็นพื้นฐานควบคู่ไปกับการพัฒนาชุมชนของตนเอง คือการพัฒนาทางด้านอาชีพหรือการส่งเสริมอาชีพตามสภาพภูมิสังคมของชุมชนนั้น ๆ เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจเป็นเบื้องต้น ให้มีความพออยู่พอกิน กระบวนการพัฒนาต้องค่อย ๆ กระทำตามลำดับขั้น ดังที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้ให้พระราชดำริการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรและหลักการทรงงานไว้เป็นแนวทางการพัฒนา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น องค์กรประกอบหรือปัจจัยสนับสนุนของการนำไปสู่เป้าหมาย ประกอบด้วย บทบาทของผู้นำชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วม และการมีทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการดำเนินการพัฒนาให้เกิดความสำเร็จได้

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ปัจจัยภายนอก หรือบทบาทของหน่วยงานภาครัฐเป็นระบบและกลไกสำคัญที่ทำให้การพัฒนาหมู่บ้านสู่การเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงได้ เนื่องด้วยหน่วยงานภาครัฐเป็นระบบที่ช่วยขับเคลื่อนไปสู่กระบวนการต่าง ๆ ทั้งด้านการเรียนรู้ การศึกษาดูงานต้นแบบ เพื่อนำองค์ความรู้ ประสบการณ์เหล่านั้นมาเป็นแนวทางในการแก้ไขและพัฒนาชุมชนของตนเองให้ประสบความสำเร็จได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ศึกษาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น ๆ ได้เข้าใจถึงหลักการและนำไปสู่การปฏิบัติในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นอยู่กับสภาพภูมิและสังคมของพื้นที่ชุมชนนั้น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. (2547). *การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2558). การวิจัยชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 6(2), 1-8.
- จำรัส โคตะยนต์. (2554). ความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็น เป็นสุข. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 4(3), 63-73.
- ณัฐพัชร มณีโรจน์. (2560). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Community based tourism management. *วารสารวิชาการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 13(2), 25-46.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2546). *การมีส่วนร่วมหลักการพื้นฐานเทคนิคและกรณีตัวอย่าง*. กรุงเทพฯ: ห้าแก้วแปดพริน.
- นิสรา ใจชื่อ. (2559). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารสุทธิปริทรรศน์*, 30(96), 108-120.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2564). *การพึ่งพาตนเอง*. สืบค้น 20 มีนาคม 2654, จาก <https://www.chaipat.or.th/concept-and-theory-development>

- ยন্ত্রการ จินะคำปา และศิริรักษ์ ศิวารมย์. (2560). กระบวนการพัฒนาต้นแบบชุมชนบริหารจัดการตนเอง : กรณีของตำบลชมพู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารบัณฑิตวิจัย*, 8(1), 183-197.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2553). *คนไทยไม่ทอดทิ้งกัน : คู่มือการจัดการสร้างความปรองดองในระบบบริการสาธารณสุข*. ขอนแก่น: ศิริภัณฑ์ ออฟเซ็ท.
- วิภาวี กฤษณะภูต. (2561). สภาพการพัฒนาหมู่บ้านสุขุมบ้านเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 35(2), 117-141.
- สุขสรรรค์ กันตะบุตร. (2561). *การประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในองค์กรธุรกิจ*. ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุขสันต์ อิทธิวิทยาวิทย. (2559). *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : การศึกษาแนวคิดและการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย*. *วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 11(38), 95-104.
- Bloom, B.S. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives, the classification of educational goals – Handbook I: Cognitive Domain*. New York: McKay.
- Yamane, T. (1967). *Statistic: An Introductory Analysis*. New York: Harper and Row.

